

FALKMANS INLEDNING

Underdånig berättelse och förteckning på handlingar angående Skåne, Halland och Blekinge, Bohuslän, Gottland och Jämtland, som förwaras uti Kongl Danska Geheime arkivet i Köpenhamn.

Sedan undertecknad, med anledning af en bland invånarne i Skåne, Halland och Blekinge gångbar sägen, att en mängd wigtiga handlingar rörande desse Provincer skulle förwaras i ett hemligt arkiv uti Köpenhamn, i slutet af år 1842, för att i ämnet erhålla någon wisshet, föranstaltat en af åtskilliga säteriägare i Skåne underskrifven genom Kongl. Svenska och Norska ministern i Köpenhamn, på min begäran, till Kongl. Danska Kancelliet ingifven ansökning om undfående af förteckning på sådana skrifter, som kunde angå skånska gårdar och gods å landet, så har Chefen för nyss nämnde kancelli, Geheime Stats- och Justitie Ministern m.m. hans excellens Herr von Sleman efter att hafva infordrat Geheime arkivvariens Etatsrådet m.m. Finn Magnussons betänkande med uppgift på de i Geheimearkivet förvarade Skåne, Halland och Blekinge rörande handlingar under den 14 januari 1843, svarat att han helt och hållet instämmer med Geheime arkivvariens. Hans utlåtande är af följande innehåll:

”Några kartor öfwer Skåne finnes icke i Geheime Archifvet. De dokumenter, hwilka i historiskt, kameralistiskt eller administrativt hänseende kunna hafwa något intresse för Skånes invånare, innehållas, som kopior eller utdrag, i åtskilliga sviter af gamla, så kallade Kancellie Registranter, in folio, nemligen:

- A. ”Register over alle landene” från år 1513 till 1572 i II Tomer.
- B. ”Tegnelser over alle landene” från 1535 till 1572 i II Tomer, hwilka twenne samlingar angå alla Danmarks dåwarande besittningar.
- C. ”Skaanske Registre” från 1572 till 1660 i 6 band,
- D. ”Skaanske Tegnelser” från 1572 till 1660 i 9 band hwilka handlingar icke endast angå Skåne, Halland och Blekinge, utan äfwen andra Danmark tillhöriga länder, i synnerhet Bornholm.

”Att författa utdrag af dess 37, för det mästa mycket voluminösa i ett föråldrat språk, till en del med dålig och otydlig stil skrifne folianter, är ett för Geheime arkivets nuvarande personal utförbart extra arbete, och om det skulle betalas, så blifwe kostnaden mycket betydlig.

Härtill kommer vidare följande bref och handlingar vidkommande Skåne, Halland och Blekinge.

- E. 40 packar eller nummer af Diplomer, mäst på pergament, 1288 till 1561.
- F. Lokala dokumenter, mäst bestående af sköte och bytesbref från 1338 till 1618, likaledes till största delen membraner i 40 afdelningar.
- G. En liknande samling i nära 100 afdelningar från 1330 till 1609 och
- H. Gamla Jordeböcker, utan angifvelse af egendomarnas gränser, åtskilliga andra handlingar, koncepter m.m. från 1?15 till 1659 i 106 fasciklar.

Svårigheten att författa ett specifikt utdrag ur de flesta af de förekommande dokumenten skall betydliggen förökas för deras ålders och förvittrings skull, hvarigenom de på somliga ställen

blifva till en del eller helt och hållet oläsliga. Det antages derföre, att den begärte förteckningen icke bör af Geheimearchivets tjenstemän författas, utan att en kunnig och pålitlig man öfwersändes, för att genomgå handlingarna och deraf utdraga, hwad som kan gagna ---, ett arbete, som dock, i anseende till Geheime Archivets beskaffenhet och --- endast om sommaren kan förrättas."

Detta utlåtande bekräftade ovannämnda sägen bland folket, och då deri uppräknade handlingar syntes wara af allmänt intresse, så utsände jag det förra till Kongl. Majestät, åtföljt af denna underdåniga skrifvelse:

"Alltsedan den tid, då Skåne, Halland och Blekinge hade den lyckan att förenas med Sverige, har bland folket left en berättelse derom att mångfaldiga wigtiga dokumenter rörande ofwannämnda landskaper skulle förwaras uti ett hemligt Dansk Archiw inom Köpenhamns murar. Denna folktro har då och då fått ökad näring deraf, att personer funnits som sökt och sagt sig hafwa uti Köpenhamn erhållit wigtiga skrifter till stöd för twister i ägodelnings-, rågångs-, ekonomiska-, och kamerala, - än i kyrkliga --- tillkomsten och omfånget af Patronats rättigheter rörande ärenden.

"Såsom första Landtmätaren inom Malmöhus län skyldig att wara uppmärksam på tillrättaskaffandet och bewarandet af alla urkunder, som angå Länets geometriska förhållanden har jag trott mig böra utforska om det fanns någon grund för ofwannämnde folksägen; och derföre har jag i slutet af år 1842 anmodat åtskillige säteriägare inom länet att underteckna en skrift, hwari de hos wederbörande Embetsman i Köpenhamn begärt få weta, huruwida några skrifter angående deras egendomar i Köpenhamns Geheimearchiw funnos, ifall hwaraf de begärt en registratur deröfwer för att sedan kunna göra sådana requisitioner, hvar till befogenhet kunde förefinnas."

Denna skrift lämnade jag till Landshöfdingen öfwer länet, general adjutanten och kommandören af K.Maj:ts Svärdsordern Grefve Posse, som genast öfwer sände den till K.Maj:ts minister, Herr Baron Lagerheim genom hvars åtgärd det har haf Hans Excellens Danska statsministern Herr v. Sleman erhållits; som jag härhos har den nåden att i djupaste underdånighet öfverlämna.

"Eder Kungl. Majestät täcktes af anförda svar nådigst finna, att Kungl. Danska Geheimearkivet werkligen förwarar för Skåne, Halland och Blekinge dyrbara akter. Många af dem röra wisseligen jämwäl, andra ännu under Danmarks krona liggande provinser, men en mängd, upptagne under Litt. E.F.G. och H. angå endast de afträdde.

Wid besinnande häraf och ihågkommande, dels att i ett liknande fall, Ers Kungl Maj:t i nåder, på sätt bil. Litt. B.) wisar, funnit för godt till kejsrerliga Ryska Regeringen låta utlämna 3830 stycken Estland och Lifland rörande kartor och handlingar, samt dels att konungen af Bajern, för icke så många år sedan låtit tillställa Ers Majestät för att på Sverige, Norge och Danmark för---as om en mängd dessa riken rörande, tillföre i Bajerska arkifven förvarade handlingar, och slutligen innehållet af 10 punkter i Roskildska fredslutet af den 26 februari 1658, bekräftat genom köpenhamnska fördraget den 27 maj 1660 14 punkter med denna lydelse:

"Det är derhos aftalt, att när Fästningarna och landen inrymmas Kongl Majestät och Sveriges Kronas fullmäktige, att då lika hwad efterrättelse och dokumenter, som wid handen finnas om ländernas och deri liggande godsens lägenheter, räntor och ingäld, så och om gränserna, råmärken och byskillnader, samt, hwad Justitien angår, sådana skiften, jordeböcker och

underrättelser tillika öfwerantwardas skola, så wida de finnas kunna och icke allerede öfwerlevererade äro.”

”Så anser jag mig skyldig att i djupaste underdånighet hos Ers Kungl. Maj:t anmäla, hvad jag angående det Danska Archifvets skatter inhämtat, utan att jag vågar föreslå någon åtgärd till deras öfverflyttning på Svensk botten; men angående förwaring af handlingarne, för den händelse att fredstraktaten göres till en sanning torde det tillåtas mig i djupaste underdånighet nämna, att för sådana akter, som angå Malmöhus län, ja till och med hela samlingen, finnes, der af --- är att tillgå, en fullkomligt fuktfri och ljus lokal, i det härstädes för twenne år sedan uppbyggda rymliga Landtmäterikontoret.”

Malmö den 15 juli 1844

Denna min underdåniga framställning insändes till Kongl. Majestät den 27 juli 1844 af Öfwerdirektören wid Kongl. General Landtmäterikontoret, som föreslog att Kongl. Majestät ville i ministeriell väg föranstalta, att de i Kongl. Danska Geheime Arkivet förwarade handlingar som uteslutande angå Svenska Provincer finge till Svensk myndighet utlämnas, samt sådana som äro oskiljbara från akter, hwilka tillika röra Danska besittningar, med noggranhet blefwo genomsedda, så vidt de för svenska undersåtar funnos wara af wäsentlig vigt upptane å en förteckning, hvilken sedermera kunde tjena till ledning vid förekommande frågor om handlingarnas requirerande från nämnde arkifv.

Wid föredragning här af den 16 october 1844 afgjordes frågan sålunda, att Kungl. Majestät, ”som icke ansåg lämpligt att nu, efter så lång tids förlopp, affordra Kongl. Danska Regeringen de ifrågawarande Provincer rörande handlingar, hwilka till följd af fredsluten bordt till Svenska Regeringen utlämnas,” istället fann för godt att i nåder stadga, ”det förste Landtmätaren Falkman må under näst instundande sommar, begagna 3:ne månaders tjenstledighet för att derunder afresa till Köpenhamn och, emot den afsättning af allmänna medel, som Kongl. Maj:t framdeles vill bestämna, uti Geheime Arkivet därstädes genomgå och upprätta fullständig förteckning öfwer der befintlige handlingar som kunna angå Provincerne Skåne, Halland och Blekinge, på det att sedermera, wid förefallande behof, af dylika handlingar må kunna erhållas del.”

Till underdånig åtlydnad här af infann jag mig i Köpenhamn den 2 juli sistlidet år. Efter i Kongl. Danska Geheime Arkifvet erhållet inträde, begärde jag få genomgå alla de handlingar, som i ofwan intagen Herr Geheimearkifvariens utlåtande finnas nämnde och enligt där följd ordning, hwilket beviljades. Men emedan Herr Geheime arkifvariens derjemte gaf tillkänna att enligt hans instruktion, arkifvet endast kunde få begagnas från klockan 12 till klockan 2 efter middagen, och denna tid af två timmar syntes mig alltför ringa, om något af betydenhet skulle kunna uträttas, så anmälte jag förhållandet hos Kongl. Svenska och Norska ministern genom hvars bemedling hos chefen för Kongl. Danska Kancelliet, Herr Geheime arkifvariens fick tillsägelse att bereda mig längre tids tillträde till arkifvet, hvilket jämväl skett sålunda, att jag till en början fått arbeta derstädes 5, sedermera 8 och sista månaden 9 ½ timmar dagligen, - en gunst för hvilken jag förnämligast har att tacka Arkifvets kopist, herr Kall Rasmussen, hvilken med uppoffring af egen tid, och utan någon skylidighet, hållit Arkifvet för mig tillgängligt, sluteligen 7½ timmar öfwer den i lag bestämde och jämväl åtskilliga söndagar.

Den tid mig sålunda benäget blifvit lämnad, har jag sorgfälligt begagnat, hvilket torde kunna bevitnas af härefter åtföljande anteckningars vidd, jämförd med Herr Geheime Arkifvariens ofwan antydde åsigt om swårigheten att den åstadkomma. Men ändå har jag icke kunnat

medhinna alla ifrågavarande handlingars granskning och förteckning. Då min permission war slut och den årstid inträtt, under hwilken arbete i Geheime arkifvet icke kan äga rum, så fann jag mig föranlåten att resa hem. Men då jag högeligen önskade kunna komplettera den beskrifning öfver de så kallade kancelli registranterne som jag börjat, så ingick jag till Kongl. Swenska och Norska Ministern med en anhållan, att han hos Kongl. Danska Regeringen utwerka tillåtelse för mig att öfwer till Sverige få låna de "Skånska Tegnelse" ofwan upptagne under Litt.D.

I anledning häraf begärte nyssnämnde Herr Minister, kommandören af Kongl. Nordstjerneordern m.m. Baron Lagerheim hos Kongl. Danska Cancelliet lån af ofwan berörde skriften, på sätt jag nämnt i min ansökan, som bifogades. Men först dröjde kancelliet vid pass 3 veckor med swar; och när det slutligen gafs war det aflående. Herr Barn Lagerheim wände sig då till Hans Majestät Konungen af Danmark genom des utrikesminister och utverkade på den vägen bifall till min framställning, så att jag den 1 sistledne november fick i malmö mottaga de "Skånska Tegnelse", med hwilkas förtecknande jag i 4 veckor varit sysselsatt.

Beträffande widden och beskaffenheten af mitt arbete, innehåller Kongl. Majestäts nådiga förordnande, att jag, "skulle genomgå och upprätta fullständig förteckning öfwer i Geheimearkifvet befintliga handlingar, som kunna angå Provincerne Skåne, Halland och Blekinge, på det att sedermera, vid förefallande behof af dylika handlingar må kunnas erhållas del." Då mitt uppdrag således, churu ursprungligen föranledt af behofvet af ett visst slags handlingar, icke till dessa beskrifvande blifvit inskränkt, så har jag uppfattat det så, att den blifvande förteckningen borde afse, ej blott upplysning om kyrkliga, ekonomiska eller administrativa utan äfwen rent historiska förhållanden. Och då en sådan näppeligen skulle motsvara ändamålet om ej de förtecknade dokumenternas innehåll någorlunda antyddes, så har jag i allmänhet kortligen meddelat detta. Derjemte, och för att göra min beskrifning brukbar äfwen för dem som ej känna de gamla namnen å ställen och personer eller bemärkelsen af en del föråldrade ord, har jag inom paranteser i förra fallet angifwet ställens nuvarande namn och personer familjenamn och i det senare bifogat nödige förklaringar.

Hwad ställens namn angår, förekomma dessa i synnerhet i den mängd af "mageskiften" (bytesbref), som i "Registerne" finnes. Dessa mageskiften upplysa på det bestämdaste om de hemmans natur och räntor, som i dem förekomma och vittna dessutom i äganderättsfrågor. Jag har därför sorgfälligt upptecknat deri förefallande namn på hemman, socknar och härader, samt bifogat det nuvarande det nuvarande namnet eller ett frågetecken, då det i handlingar befintliga namn, då det i handlingar befintliga namn syntes mig wara orätt skrifvet.

Jag ville gerna lämna en karakteristik öfwer "Registrernes" och "Tegnelse" innehåll hvar för sig men sådant låter sig icke med full beständighet göra, ty om och i äldsta tider någon viss plan blifvit lagd till grund för begges förande, så har den dock inte alltid blifvit konsekvent genomförd. Emedlertid innehålla "Registerne" kopior af förlänings- och fölgebref, skötebref, patronbref, bytesbref, donationer, fullmagter, resolutioner om äktenskap i förbuden leder o.s.m. samt "Tegnelse" kopior af kongliga domar, förordningar om skatteväsendet, föreskrifter om krigswäsendet till lands och watten, deribland äfwen berättelser om krigsoperationer. Bref till kongl. personer och rikets embetsmän, förordningar angående handel, bergsbruk, fabriker och lantmannarörelse m.m.

Då förteckningarnas omfång är mycket betydligt och man således icke utan svårighet kan finna en hvar handling som åstundas, så har jag bifogat ett kort men fullständigt Register.

Slutligen anser jag mig böra nämna, att jag upptecknat äfven sådana handlingar, som angå Danmarks forna Provincer Gottland, Bohuslän och Jämtland. De äro icke många och mitt arbete har således icke derigenom blifvit serdeles mycket större, men om jag ej upptagit dem, så skulle de utan tvifvel ha gått förlorade för Sverige, eftersom de äro instuckna emellan andra handlingar, der man minst kan wänta att finna dem.

Malmö den 28 februari 1846

Ludvig B. Falkman

Förste lantmätare i Malmöhus län